

*Пузанов В. М.,**кандидат наук з соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри теорії та практики з англійської мови
Запорізького національного університету
<https://orcid.org/0000-0003-4914-4489>*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Анотація. У статті розглянуто проблеми перекладу службових частин мови (прийменників, сполучників, часток) в англійській та українській мовах, у межах перекладацької практики. Актуальність дослідження зумовлена значною роллю службових слів у структурній організації висловлювань, передаванні семантичних відтінків та стилістичних нюансів. Автором проведено теоретичний аналіз граматичних і функціональних особливостей службових частин мови у двох мовних системах, визначено їхню роль у побудові комунікативних конструкцій. Особливу увагу приділено труднощам перекладу, які виникають через розбіжності у лексико-граматичних зв'язках, відсутність повної відповідності та необхідності трансформацій. Ми визнаємо, що до службових частин англійської мови також належать артиклі, однак через дискусивність, значний обсяг, специфічність та багатоваріантність теми перекладу англійських артиклів українською мовою в межах цієї статті ми цей аспект не розглядаємо. Йому буде присвячено окрему наукову розвідку. Також в цій статті ми не розглядаємо допоміжні слова, бо їх домінантне значення – граматичне.

Розглянуто типові моделі трансформацій при перекладі прийменників, сполучників і часток, зокрема прийменниково-відмінкові заміни, перетворення складнопідрядних конструкцій, компенсаційні заміни часток. Підкреслюється важливість формування у студентів та перекладачів-початківців аналітичного мислення, креативного підходу й лінгвокультурної чутливості.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки методичних комплексів з підготовки перекладачів першої іноземної мови та вдосконалення існуючих програм навчання перекладу. Дослідження має практичну значущість для підвищення якості перекладу та ефективності освітнього процесу. Також дослідження може бути корисною частиною інструкцій для перекладачів на підприємствах.

Ключові слова: службові частини мови, прийменники, сполучники, частки, трансформація, граматична компетенція, навчання перекладу.

Актуальність теми дослідження. У процесі міжмовної комунікації переклад службових частин мови посідає одне з ключових місць, оскільки саме ці граматичні елементи забезпечують смислову зв'язність, логічну організацію та стилістичну точність тексту. Незважаючи на формальну несамостійність службових слів, вони виконують важливу роль у формуванні структурних і семантичних зв'язків у реченні, передаючи функції предикації, модальності, темпоральності та логічної зв'язності висловлювання. Точне й адекватне відтворення службових частин мови при перекладі з англійської на українську та навпаки вимагає не лише знання граматичних норм обох мов, а й глибокого розу-

міння функціональних особливостей цих елементів у контексті конкретного вислову [1; 2].

Службові частини мови – прийменники, сполучники, частки, артиклі – є засобами граматичної організації речення, які не мають власного лексичного значення, проте здійснюють істотний вплив на смислову структуру тексту. Їх переклад нерідко становить проблему через структурні й функціональні розбіжності між англійською та українською мовами. Як зазначає К. Вельчєва [3, с. 43], саме при перекладі службових частин мови перекладач стикається з необхідністю врахування синтаксичних моделей обох мов, прагматичних настанов, комунікативної інтенції мовця та жанрово-стилістичних норм тексту.

Постановка проблеми, мета і завдання статті. Попри значну увагу до проблематики граматичного перекладу загалом, питання зіставного аналізу та навчального опрацювання службових частин мови в перекладацькому аспекті досі залишається недостатньо систематизованим у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Метою даної статті є узагальнення теоретичних основ перекладу службових частин мови та розроблення навчально-практичного інструментарію для тренування перекладацьких навичок у цій галузі.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- охарактеризувати спільні та відмінні риси службових частин мови в англійській та українській мовах;
- класифікувати основні перекладацькі труднощі;
- запропонувати низку чітких принципів, які полегшують переклад службових частин мови з англійської українською.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес перекладу службових частин мови з англійської на українську та навпаки.

Предметом дослідження виступають лінгвоструктурні та функціональні особливості прийменників, сполучників і часток у контексті перекладацької практики.

Методологічна база дослідження. Методологічну основу дослідження становлять положення контрастивної лінгвістики [4], теорії перекладу [1], теорії когнітивної граматики [5], а також педагогічні принципи формування перекладацьких компетенцій [6].

У системі мовознавства службові частини мови визначаються як несамостійні граматичні елементи, що позбавлені лексичного значення, але виконують важливу функцію синтаксичного і семантичного оформлення висловлювання. До службових слів належать прийменники, сполучники, частки, а також в англійській мові – артиклі [2; 3]. З огляду на складність та багатоаспектність питання перекладу артиклів в межах цього дослідження ми їх не розглядаємо.

Прийменники виконують роль засобів вираження відношень між словами в реченні, переважно між підметом та додатком, і мають статус словоформних показників непрямих відмінків в українській мові та аналітичних засобів вираження залежностей в англійській [4, с. 58]. Сполучники забезпечують синтаксичний зв'язок частин складних речень та однорідних членів, тоді як частки додають додаткові відтінки модальності, емоційності, акцентуації чи обмеження [7, с. 19].

Однією з ключових відмінностей між англійською та українською мовами є різна роль службових частин мови у синтаксисі. Українська мова, як флективна, значною мірою виражає граматичні відношення за допомогою закінчень, тоді як аналітична англійська мова покладається переважно на службові слова для організації синтаксичних конструкцій [6, с. 81, 8].

Так, англійські прийменники, наприклад *in, on, at, of*, забезпечують уточнення просторових, часових, об'єктних і абстрактних відношень. В українській мові значна частина цих функцій передається відмінковими формами, що робить переклад прийменникових конструкцій багаторівневим завданням, яке передбачає вибір відповідника з урахуванням семантичної валентності керівного слова та ситуативного контексту [8].

У випадку сполучників англійська мова широко використовує підрядні та сурядні сполучники (*because, although, however, either...or*), тоді як українській властивий ширший арсенал стилістичних варіантів, інверсійних структур і семантичних еквівалентів одного і того ж сполучникового зв'язку [9, с. 54].

Особливої уваги заслуговує порівняння часток, які в українській мові утворюють велику групу (аж, навіть, би, лише, таки, ж, он, мовби тощо), тоді як в англійській багато з цих функцій виконують прислівникові слова, модальні дієслова або спеціальні підсилювальні конструкції (*even, just, only, still, yet, perhaps*) [10, с. 39].

Незважаючи на спільну граматичну функцію організації речення, службові частини мови в англійській та українській мовах розрізняються за обсягом, способами комбінацій, синтаксичною позицією та стилістичним навантаженням. Згідно з підходами Н.Павлюк [2, с. 65], головною функцією службових слів є забезпечення зв'язності тексту та вираження міжсловесних залежностей.

Особливістю англійських прийменників є їх багатозначність та стійке сполучення з певними лексемами (*collocations*), що вимагає від перекладача аналізу як семантики окремих слів, так і цілісних прийменникових конструкцій [11, с. 298]. Наприклад:

- *to depend on* – залежати від,
- *to insist on* – наполягати на.

При перекладі англійських часток також слід враховувати прагматичні функції, які в українській компенсуються інтонацією, порядком слів чи додатковими емоційними маркерами. Наприклад:

- *only* – лише, тільки,
- *still* – все ще, досі.

Таким чином, перекладачеві важливо враховувати не лише словникові відповідники службових частин мови, а й їхню синтаксичну функцію, контекстуальну семантику та прагматичну функцію у тексті [12; 13].

Службові частини мови англійської та української мов демонструють істотні структурно-граматичні відмінності, що впливають на перекладознавчі аспекти. В англійській мові

прийменники, сполучники та частки є граматично незмінними словами, тобто не мають форм відмінювання, ступенювання чи часових показників. Натомість українські службові слова часто інтегруються в синтаксичні конструкції разом із флексіями залежних слів [3, с. 29; 14, с. 47].

Наприклад, в англійській мові прийменник *at* завжди зберігає свою форму, тоді як в українській його переклад може варіюватися залежно від відмінка:

- *at home* – вдома,
- *at the station* – на вокзалі.

Схожа ситуація спостерігається зі сполучниками: англійське *because* передає причинно-наслідкові зв'язки у сталому вигляді, тоді як в українській мові ця функція реалізується декількома варіантами: бо, оскільки, через те що, у зв'язку з тим що тощо [9, с. 59].

Особливу групу складають частки, де українські модальні, підсилювальні та обмежувальні частки значно багатші за репертуаром порівняно з англійською. Наприклад, англійське *only* передається українськими: лише, тільки, хіба що, хоч би тощо, залежно від контексту [10, с. 43].

Однією з найскладніших проблем є багатозначність та полісемія англійських службових слів. Так, прийменник *for* у різних контекстах може перекладатися як:

- для (*I bought it for you* – Я купив це для тебе),
- за (*responsible for* – відповідальний за),
- протягом (*for two hours* – протягом двох годин).

Друга поширена проблема – невідповідність структури речень при трансформації прийменникових груп. У багатьох випадках англійська конструкція потребує перебудови цілого речення при перекладі українською [1, с. 112; 2, с. 72].

Так само складними є випадки перекладу сполучників, коли англійські сурядні або підрядні конструкції розщеплюються при перекладі. Наприклад:

- *either...or* – або...або;
- *whether...or not* – чи...чи ні.

Контекст відіграє ключову роль при перекладі службових частин мови, оскільки один і той самий елемент у різних ситуаціях може набувати абсолютно різних перекладацьких рішень. Як зазначає S. Bassnett [12, с. 118], саме контекстуальний аналіз дозволяє уникнути калькування та добирати найбільш природні відповідники.

Наприклад:

- *He is still working* – Він досі працює.
- *Still, it was a great day* – Все ж, це був чудовий день.

Таким чином, перекладачеві необхідно враховувати:

- комунікативну мету вислову;
- жанрові особливості тексту;
- культурні асоціації, пов'язані зі службовими елементами;
- синтаксичну перебудову для збереження природності цільової мови [11; 15].

Службові частини мови, попри відсутність власного лексичного значення, виконують важливу роль у формуванні смислової структури висловлювання, забезпечуючи логічні, просторові, часові та модальні відношення між змістовими компонентами речення [3, с. 42; 14, с. 54]. Саме вони визначають взаємозв'язки між словами та фразами, регулюють порядок слів, вказують на нюанси ставлення мовця до висловлюваної інформації.

Згідно з Корунцем, службові частини мови виконують функцію синтаксичних маркерів, які забезпечують логічну когерентність висловлювання, структурують інформацію та передають додаткові конотативні відтінки [1, с. 115].

Наприклад, англійське вживання сполучника *although* дозволяє чітко виокремити протиставлення, тоді як в українській мові цей ефект часто досягається ширшим набором засобів – хоча, хоч, попри те що, незважаючи на те що.

Перекладач має враховувати не лише базову семантику службових частин мови, а й їхню стилістичну функцію, яка може значно змінювати відтінок змісту.

Розглянемо приклади впливу службових елементів на стилістичне навантаження:

Оригінал (англійська)	Варіанти перекладу (українська)	Стилістичний ефект
He is just a friend.	Він просто друг.	Знижує значимість.
They acted as if nothing happened.	Вони діяли, ніби нічого не сталося.	Створює ефект удаваної поведінки.
We should finish, though .	Нам слід закінчити, однак .	Підсилює контраст.

О. Ковтун та О. Бойван зазначають, що навіть мінімальні зміни в перекладі часток, сполучників чи прийменників можуть змінити прагматичну спрямованість повідомлення, викликати комунікативні збої або стилістичну неприродність [16, с. 37].

Особливо помітною є роль службових частин мови у перекладі текстів офіційно-ділового, публіцистичного чи художнього стилів, де від точності їхнього відтворення залежить рівень стилістичної адекватності перекладу [2, с. 81; 12, с. 142].

Таким чином, при роботі з перекладом службових частин мови необхідно враховувати:

- семантичну багатозначність;
- функціональну гнучкість;
- жанрово-стилістичні особливості тексту;
- прагматичну адекватність комунікативного наміру.

Дослідження службових частин мови в англійській та українській мовах показало як їхню функціональну спільність, так і істотні структурно-семантичні відмінності. Попри те, що прийменники, сполучники та частки в обох мовах виконують синтаксичну, граматичну й модально-стилістичну функції, їхня реалізація в системі кожної мови має власну специфіку. Українські службові частини мови демонструють більшу гнучкість у словотворчих моделях, семантичному варіюванні та контекстуальній залежності. Англійська мова, своєю чергою, характеризується стабільнішою формальною структурою службових слів, що компенсується широкою полісемією та функціональною багатозначністю. При перекладі службових частин мови особливу складність становить вибір точного еквівалента в силу розбіжностей у лексико-граматичних нормах, синтаксичних конструкціях і прагматичних відтінках. Контекст, функціональне навантаження і жанрова приналежність тексту стають ключовими орієнтирами для перекладача у досягненні адекватності перекладу.

Прийменники належать до тих мовних одиниць, які рідко мають стабільні еквіваленти у мовах перекладу. Як підкреслює І. Корунець, перекладацька проблема полягає у різній типологічній природі прийменникових конструкцій англійської та української мов [1, с. 152]. В англійській мові прийменники виконують складну полісемантичну функцію – один і той самий

прийменник залежно від контексту може передавати локальні, часові, абстрактні, причинові, модальні відношення. Наприклад, прийменник *for* у різних контекстах перекладається як: для, за, протягом, через, оскільки тощо:

- This gift is **for** you. – Це подарунок для тебе.
- He was punished **for** his mistake. – Його покарали за помилку.
- I waited **for** two hours. – Я чекав дві години.

У свою чергу, українські прийменники частіше мають вузькі, чіткі значення й тісніше пов'язані з відмінковою системою. За спостереженнями Лещенко, саме зв'язок прийменників з відмінковими формами в українській мові ускладнює процес пошуку еквівалентів при перекладі [7, с. 24].

Додаткову складність становлять різнотипні граматичні зв'язки прийменників у складі словосполучень. Так, англійські дієслова часто утворюють сталу прийменникову керованість, тоді як в українській мові ті самі дієслова можуть вживатися безприйменниково:

Англійська конструкція	Український переклад
depend on somebody	залежати від когось
insist on doing something	наполягати на чомусь
look after somebody	доглядати за кимось

Як зазначають Т. Мороз, В. Баркасі та С. Нікіфорчук, при перекладі важливо зважати на сталість словосполучень і не допускати механічної кальки прийменникових конструкцій [14, с. 98].

Також типові труднощі виникають при перекладі:

- фразових дієслів (*put off* – відкладати, *turn up* – з'являтися);
- конструкцій з подвійними прийменниками (*out of*, *due to*, *in spite of*);
- прийменникових ідіом (*in charge of* – відповідальний за; *in the long run* – зрештою).

З огляду на ці складнощі, вважає Павлюк, переклад прийменників потребує контекстуального аналізу, знання валентності дієслів та стилістичних норм обох мов [2, с. 97].

Прийменники належать до тих мовних одиниць, які рідко мають стабільні еквіваленти у мовах перекладу. Як підкреслює І. Корунець, перекладацька проблема полягає у різній типологічній природі прийменникових конструкцій англійської та української мов [1, с. 152]. В англійській мові прийменники виконують складну полісемантичну функцію – один і той самий прийменник залежно від контексту може передавати локальні, часові, абстрактні, причинові, модальні відношення. Наприклад, прийменник *for* у різних контекстах перекладається як: для, за, протягом, через, оскільки тощо:

- This gift is **for** you. – Це подарунок для тебе.
- He was punished **for** his mistake. – Його покарали за помилку.
- I waited **for** two hours. – Я чекав дві години.

У свою чергу, українські прийменники частіше мають вузькі, чіткі значення й тісніше пов'язані з відмінковою системою. За спостереженнями О. Лещенко, саме зв'язок прийменників з відмінковими формами в українській мові ускладнює процес пошуку еквівалентів при перекладі [7, с. 24].

Додаткову складність становлять різнотипні граматичні зв'язки прийменників у складі словосполучень. Так, англійські

дієслова часто утворюють сталу прийменникову керованість, тоді як в українській мові ті самі дієслова можуть вживатися безприйменниково:

Англійська конструкція	Український переклад
depend on somebody	залежати від когось
insist on doing something	наполягати на чомусь
look after somebody	доглядати за кимось

Як зазначають Т.Мороз, В.Баркасі та С.Нікіфорчук, при перекладі важливо зважати на сталість словосполучень і не допускати механічної кальки прийменникових конструкцій [14, с. 98].

Також типові труднощі виникають при перекладі:

- фразових дієслів (put off – відкладати, turn up – з'являтися);
- конструкцій з подвійними прийменниками (out of, due to, in spite of);
- прийменникових ідіом (in charge of – відповідальний за; in the long run – зрештою).

З огляду на ці складнощі, вважає Павлюк, переклад прийменників потребує контекстуального аналізу, знання валентності дієслів та стилістичних норм обох мов [2, с. 97].

Переклад прийменникових конструкцій вимагає застосування цілого спектру трансформаційних моделей, оскільки англійська та українська прийменникові системи функціонують за різними принципами. Згідно з системним підходом Корунця, перекладач змушений виходити не з формальної подібності, а з функціональної еквівалентності, синтаксичних норм та семантичних пріоритетів [1, с. 158].

В англійській мові більшість синтаксичних зв'язків оформлюється за допомогою прийменників, тоді як в українській мові функцію вираження граматичних відношень часто виконують відмінкові закінчення. Це обумовлює перехід прийменникових конструкцій у відмінкові форми під час перекладу:

Англійський вираз	Український переклад
listen to music	слухати музику
answer to the question	відповідати на запитання
belong to the family	належати родині

Як зазначає О. Лещенко, така трансформація ґрунтується на типологічних відмінностях аналітичної та синтетичної мовних систем [7, с. 30].

Іноді одному англійському прийменнику відповідає складна українська конструкція з кількох слів, що поєднує прийменник із пояснювальними компонентами:

Англійський вираз	Український переклад
due to illness	внаслідок хвороби
in charge of the project	відповідальний за проєкт
in case of emergency	у разі надзвичайної ситуації

Такі трансформації дозволяють зберегти семантичну точність без втрати стилістичної природності вислову.

У низці випадків переклад потребує вилучення англійського прийменника або введення додаткового прийменника в українському варіанті. Це пов'язано з розбіжностями в уречевленні дієслівної валентності:

- Пропущення:
- ask for help – просити допомоги.

- demand for explanation – вимога пояснення.
- Додавання:
- enter the room – увійти до кімнати.
- leave the country – виїхати з країни.

Адекватне використання таких трансформацій забезпечує перекладацьку точність і зберігає стилістичний баланс тексту [14, с. 103].

При перекладі прийменникових конструкцій студенти часто припускаються таких помилок:

Помилка	Причина	Приклад
Калькування англійської структури	Формальний переклад	<i>залежати на когось</i> (замість "залежати від когось")
Пропуск прийменника	Вплив української валентності	<i>попросити когось про допомогу</i> (замість "попросити про допомогу")
Надмірне введення прийменника	Інтерференція	<i>увійти в кімнату</i> (норма: "увійти до кімнати")

Системне тренування саме на цих типових труднощах дозволяє поступово автоматизувати прийменникові трансформації [7, с. 34]. Зіставлення прийменникових систем англійської та української мов демонструє як наявність часткових паралелей, так і глибоких типологічних розбіжностей. Англійська мова, будучи аналітичною за своєю природою, активно використовує прийменникові конструкції для вираження синтаксичних і семантичних відношень, тоді як в українській мові домінує синтетична модель з широким залученням відмінкових форм. Це обумовлює складність формування в студентів чіткого уявлення про валентнісні зв'язки при перекладі.

Наявність кількох основних типів трансформацій – прийменниково-відмінкових заміни, використання комплексних еквівалентів, опущення або додавання прийменників – створює широкий діапазон перекладацьких рішень. Однак складність полягає у виборі найбільш функціонально адекватної трансформації з урахуванням лексичного оточення, граматичної структури та комунікативного наміру вислову. Застосування спеціально розроблених вправ – від простих зіставлень (matching) до повноцінних кейсів і перекладацьких міні-завдань – дозволяє ефективно тренувати ці навички, знижуючи ризик типових помилок: калькування, порушення валентності, логіко-семантичних зсувів. Саме практика системних трансформацій допомагає майбутнім перекладачам оволодіти гнучкістю мовного мислення, що є необхідною передумовою для досягнення перекладацької адекватності.

Сполучники як службові частини мови відіграють важливу роль у формуванні синтаксичних структур речення та зв'язку між частинами вислову. При перекладі з англійської на українську мову саме трансформація сполучникових конструкцій часто становить особливу складність, оскільки граматична організація складних речень в англійській та українській мовах має як спільні риси, так і суттєві розбіжності.

До сурядних сполучників належать одиниці, що поєднують однорідні члени речення або незалежні частини складносурядних речень. У більшості випадків англійські сурядні сполучники мають прямі відповідники в українській мові.

Незважаючи на загальну відповідність, у контексті перекладу важливо враховувати стилістичні нюанси, а також синтаксичну побудову українських речень, які можуть вимагати перебудови порядку частин або введення додаткових засобів зв'язку.

Англійська мова	Українська мова
and	і, та
but	але, проте
or	або, чи
nor	ані, ні
yet	проте, однак
so	отже, тому

У сфері підрядності розбіжності стають більш помітними через специфіку синтаксичної організації підрядних речень в англійській та українській мовах:

Англійська мова	Українська мова
because	тому що, оскільки
although / though	Хоча
if	Якщо
unless	якщо не, доки не
while	тоді як, поки
since	оскільки, з того часу як
as soon as	Щойно

Особливої уваги потребує переклад підрядних умовних та часових конструкцій, де розбіжності торкаються не лише сполучникової лексики, але й порядку слів та граматичного часу в обох частинах складнопідрядного речення.

Як зазначає І.Корунець, англійська мова часто тяжіє до вживання чітко оформлених підрядних сполучників *even if*, *provided that*, *in case*, тоді як в українській мові ці відношення часто передаються конструкціями без чіткої сполучникової лексики або за допомогою складних сполучникових зворотів [1, с. 122].

Приклад:

- Even if he comes, we will not talk to him. Навіть якщо він прийде, ми з ним не говоритимемо.
- Provided that you finish the project, you will get a bonus. За умови виконання проєкту ви отримаєте премію.

Таким чином, при перекладі сполучників необхідно враховувати не лише їхню словникову відповідність, а й граматичну організацію обох частин речення, контекстуальну логіку та стилістичні норми мови перекладу.

Правильне відтворення сполучникових зв'язків вимагає від студента усвідомлення категоріальних типів підрядності та функціональної природи синтаксичних відношень [2, с. 119; 7, с. 37].

Складнопідрядні речення є важливою частиною граматичної системи як англійської, так і української мов, однак їх синтаксична організація має низку відмінностей, які безпосередньо впливають на переклад.

В англійській мові типовим є чіткий лінійний порядок розташування головної та підрядної частин. Підрядне речення зазвичай стоїть після головної або безпосередньо перед нею:

- I will call you when I arrive. Я зателефоную тобі, коли приїду.
- If it rains, we will stay at home. Якщо буде дощ, ми залишимося вдома.

Українська мова демонструє значно більшу гнучкість у розміщенні підрядних частин. Підрядна частина може стояти перед головною, між її частинами або після неї без зміни основного змісту:

- Коли я приїду, я зателефоную тобі.
- Якщо буде дощ, ми залишимося вдома.

Ця особливість вимагає від перекладача вміння перебудовувати структуру речення з урахуванням норм синтаксису української мови, особливо у випадках складних періодів, де англійські речення часто тяжіють до жорсткої лінійності та уникнення інверсій.

Окрім порядку компонентів складнопідрядних конструкцій, важливою є проблема вибору адекватних сполучникових еквівалентів. Деякі англійські сполучники мають ширший або звужений діапазон значень порівняно з українськими відповідниками:

Англійський сполучник	Можливі українські еквіваленти
since	оскільки; відтоді як
while	поки; хоча; водночас як
as	оскільки; коли; у міру того як
lest	щоб не; аби не
unless	якщо не; поки не

Наприклад:

- She stayed at home since she was ill.

Вона залишилася вдома, оскільки хворіла.

- Unless you hurry, you will miss the train.

Якщо ти не поквапишся, пропустиш поїзд.

В англійській мові деякі сполучники виконують функцію відтінків значень, які в українській мові потребують додаткової стилістичної чи лексичної конкретизації. Саме це й створює додаткові труднощі під час перекладу складнопідрядних конструкцій.

Як зазначає Н. Гладуш та Н. Павлюк, у процесі перекладу складнопідрядних речень перекладач має постійно балансувати між формальною відповідністю сполучникових структур і природністю синтаксичної організації українського речення [4, с. 144].

Демидов підкреслює: «Проблема полягає не лише у виборі правильного еквівалента, а й у правильній синтаксичній інтеграції перекладеної частини у структуру речення-мішені» [6, с. 213].

Таким чином, переклад складнопідрядних речень потребує глибокого розуміння функціональної ролі кожного типу підрядності, контекстуального значення сполучників і синтаксичної гнучкості української мови.

Частки в англійській та українській мовах виконують важливу модифікативну функцію, впливаючи на значення, емоційне забарвлення, логічний акцент та стилістичне навантаження вислову. Однак системи часток у цих мовах суттєво різняться як за складом, так і за обсягом їх функціональних ролей.

В українській мові частки чітко виділяються як окрема частина мови. Вони поділяються на групи за функціями: модальні (мабуть, можливо, наврод чи), підсилювальні (же, таки, навіть), заперечні (не, ні), стверджувальні (так, авжеж), питальні (хіба, невже), означальні (лише, тільки), окличні (ну, от, ось) тощо [1, с. 85; 7, с. 42].

В англійській мові окремої частини мови "частка" у традиційному розумінні не існує. Її функції розподілені між різними граматичними явищами, такими як модальні дієслова (*may, might, should*), прислівники (*even, just, only, already, still*), запе-

речні слова (not, never), питальні слова (whether, if, perhaps), а також функціональні слова, які модифікують зміст речення [2, с. 154; 6, с. 118].

Особливо важливою є роль часток у вираженні модальності. Наприклад:

Англійська	Українська
maybe	можливо
certainly	безумовно
hardly	навіть чи
just	лише, тільки
even	навіть

Крім модальності, частки слугують для вираження заперечення, де українське "не" зазвичай відповідає англійському "not", хоча додаткові заперечні частки часто потребують трансформацій:

Англійська	Українська
never	ніколи
nobody	ніхто
nowhere	ніде

Проблемною зоною для перекладу є підсилювальні та уточнювальні частки, адже англійські just, even, only потребують контекстуально адекватного перекладу українськими відповідниками тільки, навіть, лише, а інколи – перебудови цілої синтаксичної структури [11, с. 299].

Важливо також враховувати стилістичні нюанси при перекладі часток, оскільки вони часто формують підтекст, іронію, авторське ставлення чи прагматичну настанову вислову.

Таким чином, перекладач має не лише ідентифікувати частку, а й урахувати її функцію в конкретному контексті, забезпечуючи відповідність комунікативного ефекту у мові перекладу.

Переклад часток в англо-українському перекладацькому процесі ускладнюється тим, що збіг функцій між відповідниками є лише частковим. Багато англійських слів, які виконують функції часток, в українській мові взагалі не мають стабільного граматичного відповідника й потребують перекладацьких трансформацій.

Як зазначає І.Корунець, функціональні елементи типу **just, still, even, only** часто вимагають не лише прямого перекладу, а глибокої інтерпретації їхньої ролі в конкретному реченні, оскільки вони можуть змінювати зміст висловлювання залежно від позиції та інтонації [1, с. 89].

Наприклад:

Англійська	Українська	Коментар
He has just arrived.	Він щойно прибув.	"just" має часовий відтінок.
It was even worse.	Це було ще гірше.	"even" посилює порівняння.
She is still waiting.	Вона все ще чекає.	"still" вказує на незавершеність дії.

Експресивно-стилістичні функції часток створюють додаткові труднощі при перекладі. Наприклад, англійське **indeed** може набувати різних відтінків – підтвердження, посилення, емоційного забарвлення – що вимагає контекстуальної адаптації:

– *Indeed, you are right.* – *Авжеж, ви маєте рацію.*

За словами Т. Мороз, В. Баркасі та С. Нікіфорчука, частки відіграють важливу роль у передачі суб'єктивної модальності

мовця, що створює перекладацьку проблему при спробі адекватно передати ці нюанси у цільовій мові [1, с. 148].

Часто для збереження експресивного ефекту перекладач змушений:

- вводити додаткові елементи підсилення в українському перекладі (наприклад, "навіть", "усе ж таки", "ще більше");
- перебудовувати речення з метою збереження комунікативного наміру мовця;
- у ряді випадків – взагалі опускати частку без втрати змісту, якщо вона не несе самостійної семантики в мові перекладу.

Наприклад:

Англійська	Українська	Трансформація
She just smiled.	Вона лише посміхнулася.	Збереження відтінку обмеження
He is only a child.	Він же ще дитина.	Експресивна адаптація
Do you even know that?	Ти взагалі це знаєш?	Експресивне посилення

Таким чином, переклад часток вимагає від перекладача високого рівня лінгвокультурної чутливості, розуміння контекстуальної динаміки значення та творчого підходу до передачі прагматичних і стилістичних відтінків висловлювання.

Висновки та перспективи дослідження. Службові частини мови – прийменники, сполучники та частки – виконують важливу роль у граматичному упорядкуванні речення, хоч і не мають самостійного лексичного значення. Незважаючи на їх формальну природу, ці елементи значною мірою впливають на смислову організацію тексту. Переклад таких одиниць часто становить складність, що зумовлено відмінностями у структурі й функціонуванні англійської та української мов.

Саме в процесі передачі службових слів перекладач стикається з потребою враховувати синтаксичні моделі обох мов, комунікативну настанову мовця, жанрову специфіку та прагматичні особливості тексту. Це вимагає не лише ґрунтовного знання граматики, а й умінь інтерпретувати функціональне навантаження службових слів у конкретному мовленнєвому середовищі.

Так, прийменники встановлюють граматичні й смислові зв'язки між компонентами речення – насамперед між головними й другорядними членами. В українській мові вони виконують роль показників непрямих відмінків, тоді як в англійській – виступають засобами аналітичного вираження синтаксичних залежностей.

Сполучники забезпечують граматичне з'єднання частин складного речення чи однорідних елементів, формуючи логічну цілісність вислову. Частки ж функціонують як додаткові смислові маркери, що модифікують значення, додають емоційного забарвлення, уточнюють або акцентують окремі елементи.

В англійській та українській мовах частки мають виразну модифікативну функцію, змінюючи тональність, емоційний настрій, логічний акцент і стилістичне навантаження висловлювання. Однак системи часток у цих мовах значно різняться – як за складом, так і за функціональними властивостями.

Під час перекладу часток особливого значення набувають стилістичні аспекти, адже саме вони часто створюють підтекст, іронічний відтінок, виявляють авторську позицію або передають прагматичну мету мовлення. У цьому контексті перекладач має не лише ідентифікувати частку, а й точно визначити її комунікативну функцію, щоб передати еквівалентний ефект у мові перекладу.

Окрему складність становить те, що функції часток в англійській мові часто не мають прямого граматичного відповідника в українській. Багато з них потребують спеціальних трансформацій, оскільки простий лексичний підбір не забезпечує необхідної смислової та стилістичної відповідності.

На відміну від англійської, де службові частини мови є граматично незмінними одиницями, в українській вони часто взаємодіють із флексивними формами, утворюючи складні синтаксичні структури. Ця структурна відмінність також ускладнює процес перекладу й вимагає від перекладача високої мовної компетенції.

Отже, точна й адекватна передача службових елементів у перекладі між англійською та українською мовами можлива лише за умови глибокого контекстуального аналізу, чутливого ставлення до лінгвокультурних відтінків та творчого підходу до вибору перекладацьких стратегій. Перспективи дослідження в цій тематиці це багатобічний розгляд артиклів, аналіз дискусивності цього питання, визначення оптимального обсягу та деталізації цього питання, чітке врахування та розбір специфіки та багатоваріантності теми перекладу англійських артиклів.

Література:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 326 с.
2. Павлюк Н.В. Contrastive Grammar of English and Ukrainian. Донецьк : ДонНУ, 2010. 197 с.
3. Вельчева К.О. Порівняльна граматики англійської мови. Дніпро : Університет ім. Альфреда Нобеля, 2019. 112 с.
4. Павлюк, Н.В., Гладуш Н.Ф. Contrastive Grammar: Theory and Practice. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т Києво-Могилянська акад., 2019. 296 с.
5. Langacker R.W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 p.
6. Демидов Д. В. Theoretical English Grammar: Manual for Part-Time Students. Луганськ : СНУ ім. Т.Шевченка, 2014. 234 p.
7. Лещенко О. Порівняльна граматики англійської та української мов: (конспект лекцій). Кам'янське : ДДТУ, 2023. 70 с.
8. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Вінниця : Нова книга, 2003. 416 с.
9. Куц Е.О. Порівняльна граматики англійської та української мов: (конспект лекцій). Запоріжжя : ЗНТУ, 2010. 134 с.
10. Залужна О.О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах. Донецьк : ДонНУ, 2014. 283 с.
11. Aguado-Giménez P., & Pérez-Paredes P.F. Translation Strategies Use: A Classroom-Based Examination of Baker's Taxonomy. Meta. 2005. № 50(1). P. 294–311.
12. Bassnett S. Translation Studies. London : Routledge, 2002. 208 p.
13. Burns Thomson S. Getting Started: A Newcomer's Guide to Translation and Interpretation. Alexandria : ATA, 2001. 72 p.
14. Мороз Т.О., Баркасі В.В., Нікіфорчук С.С. Теоретична граматики англійської мови. Миколаїв : видавець Румянцев, 2023. 215 с.
15. Бірюков А.В. Розробка методів оцінки якості машинного перекладу на основі результатів досліджень з оцінки якості перекладу

традиційного. *Культура народів Причорномор'я. Кримський науковий Центр Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. 2004. № 55, Т. 1. С. 100-105.

16. Бойван О., Ковтун О. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Дніпро, ДДТУ*. 2023. С. 141-147.
17. Карабан В.І. Практична граматики англійської мови (зі вправами та ключами). Вінниця : Нова книга, 2007. 248 с.
18. Pym A. Exploring Translation Theories (2nd ed.). London : Routledge, 2014. 200 p.

Puzanov V. Functional parts of speech translation peculiarities from English to Ukrainian

Summary. The article considers the problems of translating functional parts of speech (prepositions, conjunctions, particles) in English and Ukrainian within the framework of translation practice. The relevance of the study is due to the significant role of functional words in the structural organization of statements, the transmission of semantic shades and stylistic nuances. The author conducted a theoretical analysis of the grammatical and functional features of functional parts of speech in two language systems, determined their role in the construction of communicative constructions. Particular attention is paid to translation difficulties that arise due to discrepancies in lexical-grammatical connections, the lack of full correspondence and the need for transformations. We recognize that articles also belong to the official parts of the English language, however, due to the debatability, the significant volume, specificity, multivariate nature of the topic of translating English articles into Ukrainian, we do not consider this aspect within the framework of this article. A separate scientific investigation will be dedicated to it. Also, in this article, we do not consider auxiliary words, because their dominant meaning is grammatical.

Typical models of transformations in the translation of prepositions, conjunctions and particles are considered, in particular preposition-case substitutions, transformations of complex constructions, compensatory substitutions of particles. The importance of developing analytical thinking, a creative approach and linguistic and cultural sensitivity in students and novice translators is emphasized.

The results of the study can be used to develop methodological complexes for training translators of the first foreign language and to improve existing translation training programs. The study has practical significance for improving the quality of translation and the effectiveness of the educational process. The study can also be a useful part of instructions for translators in enterprises.

Key words: functional parts of speech, prepositions, conjunctions, particles, transformation, grammatical competence, translation training.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 17.09.2025

Дата публікації: 21.10.2025